



PIRMASIS BŽŪP RAMSTIS. BENDRAS ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ RINKŲ ORGANIZAVIMAS (BRO)

BRO apima pagal bendrą žemės ūkio politiką (BŽŪP) numatytas rinkos priemones. Viena po kitos įvykdžius reformas, 2007 m. 21 BRO buvo sujungtas į vieną BRO, apimančią visus žemės ūkio produktus. Persvarstant BŽŪP, bendra žemės ūkio politika buvo vis labiau orientuojama į rinką, o intervencinių priemonių svarba mažėjo – šiuo metu jos laikomos stabilumo užtikrinimo priemonėmis ir taikomos tik krizės atveju.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 38–44 straipsniai, Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) Nr. 1308/2013](#), Tarybos [reglamentas \(ES\) Nr. 1370/2013](#) ir Europos Parlamento ir Tarybos [direktyva \(ES\) 2019/633](#).

ĮŽANGA. DVIDEŠIMT VIENAS BRO SUJUNGIAMAS Į VIENĄ BRO

BRO buvo esminė bendros žemės ūkio politikos (BŽŪP) dalis nuo pat BŽŪP sukūrimo: vykdant BRO, sukurtos pagal žemės ūkio sektorius suskirstytos rinkų rėmimo schemos.

BRO buvo nustatytas siekiant įgyvendinti BŽŪP tikslus (SESV 40 straipsnis), t. y. stabilizuoti rinkas, užtikrinti deramą ūkininkų pragyvenimo lygį ir didinti žemės ūkio našumą. BRO taikomas SESV I priede nurodytiems produktams. Pagal jį taikomos įvairios priemonės, siekiant kontroliuoti tų produktų gamybą ir prekybą jais Europos Sąjungoje. Įgyvendinant priemones suteikiamos įvairios garantijos, atsižvelgiant į atitinkamų produktų ypatumus. BRO rinkos priemonės yra pirmojo BŽŪP ramsčio dalis.

Iki 2007 metų, kai įsigaliojo vienas BRO ([Tarybos reglamentas \(EB\) Nr. 1234/2007](#)), buvo atskirai vykdomas dvidešimt vienas BRO, kiekvienas iš jų taikomas konkrečioms produktams ir reglamentuojamas pagal atskirus pagrindinius reglamentus. Pradžioje BRO buvo iš esmės paremtas garantuotomis kainomis, kurios vėliau buvo palaiapsniui mažinamos, skiriant tiesioginę paramą ir teikiant kompensacijas – pradžioje visų išlaidų, vėliau dalines. 2003 m. įvykdžius reformą ([3.2.3](#)) didžioji dalis tiesioginės paramos, įtrauktos į įvairius BRO, pamažu atsieta nuo gamybos (įdiegus bendrosios išmokos schemą) ir iš BRO reglamentų iš pradžių perkelta į Reglamentą ([EB\) Nr. 1782/2003](#), paskui, patikrinus BŽŪP reformą, – į [Reglamentą \(EB\) Nr. 73/2009](#).

Taigi, vieną po kitos įvykdžius reformas, intervencinės priemonės gerokai pakeistos – šiuo metu jos laikomos stabilumo užtikrinimo priemonėmis, t. y. taikomos tik kilus krizėms, susijusioms su dideliais rinkų sutrikimais. Pažymėtina, kad iš anksčiau taikytų kainos paramos priemonių paliktos tik intervencinės kainos (garantuotoji kaina,



kurios nepasiekus valstybių narių paskirta intervencinė institucija perperka pagamintus kiekius ir juos sandėliuoja). Intervencijos mastas buvo labai sumažintas (žr. tolesnę pastraipą dėl BRO finansavimo iš ES biudžeto).

PO 2013 M. TAIKOMAS NAUJAS BRO

Su BRO susijusios taisyklės itin sudėtingos: pagrindiniame BRO reglamente yra 232 straipsniai, be to, daug taisyklių nustatyta deleguotaisiais ir įgyvendinimo aktais.

BRO apima vidinį aspektą (rinkų intervencinės priemonės, rinkodaros taisyklės ir su gamintojų organizacijomis susijusios taisyklės) ir išorinį aspektą – prekybą su trečiosiomis valstybėmis (importo ir eksporto sertifikatai, importo muitai, tarifinių kvotų valdymas, eksporto grąžinamosios išmokos ir kt.). Pagal BRO taip pat numatytos įmonėms ir valstybės pagalbai taikomos konkurencijos taisyklės. Be to, jis apima bendrąsias nuostatas dėl išimtinių priemonių (tai, be kita ko, rinkos sutrikimų, atsirandančių dėl kainų svyravimo ar kitų įvykių, prevencijos priemonės, paramos gyvūnų ligų atvejais priemonės ir dėl visuomenės, gyvūnų arba augalų sveikatai kylančios rizikos vartotojų prarandamo pasitikėjimo didinimo priemonės, taip pat suderintų veiksmų, kurių imamasi sunkių rinkos sutrikimų laikotarpiais, priemonės) ir dėl naujo žemės ūkio sektoriaus krizių rezervo.

Šis rezervas – nauja priemonė, skirta žemės ūkio sektoriui remti ištikus krizėms, kurios daro poveikį gamybai ir (arba) paskirstymui. Rezervas sudaromas pagal finansinės drausmės mechanizmą kasmet mažinant tiesiogines išmokas ([Reglamentas \(ES\) Nr. 1306/2013](#)). Finansinės drausmės principas taikomas tik tiesioginėms išmokoms, viršijančioms 2 000 EUR. Jeigu rezervas tam tikrais metais nepanaudojamas, jo lėšos išmokamos ūkininkams. 2014–2020 m. laikotarpiu rezervas padalytas į septynias lygias metines dalis po 400 mln. EUR (taigi bendra suma – 2,8 mlrd. EUR). Krizių rezervas gali būti naudojamas išimtinėms kovos su rinkų sutrikimais priemonėms finansuoti.

Viešosios intervencijos ir privataus sandėliavimo paramos sistemos buvo peržiūrėtos, siekiant padidinti jų reagavimo spartą ir veiksmingumą. Intervencijos laikotarpis, taikomas sviestui ir nugriebto pieno milteliams, pratęstas vienu mėnesiu. Viršijus tam tikras ribas pienui ir nugriebto pieno milteliams numatyti automatiškai taikomi viešieji konkursai. Didžiausias sviesto kiekis, kuris gali būti superkamas fiksuota kaina, buvo padidintas iki 50 000 tonų. Be to, tam tikrų rūšių sūriui, paženklinam saugoma kilmės vietos nuoroda arba saugoma geografinė nuoroda, gali būti taikoma privataus sandėliavimo parama.

Kalbant apie pasiūlos kontrolės priemones, nuo 2017 m. rugsėjo 30 d. nebetaikoma cukraus kvotų sistema. 2016–2030 m. laikotarpiui nustatyta nauja leidimų sodinti naujus vynmedžius išdavimo tvarka. Leidimų sodinti vynmedžius skaičius galės būti didinamas daugiausia iki 1 proc. per metus.

Pieno sektoriuje kvotų sistema baigė galioti 2015 m. kovo 31 d. Į naują reglamentą įtrauktos vadinamojo mažojo pieno dokumentų rinkinio nuostatos, susijusios su sutartiniais santykiais pieno ir pieno produktų sektoriuje ([Reglamentas \(ES\) Nr. 261/2012](#)). Jomis siekiama didinti pieno gamintojų derybinę galią tiekimo grandinėje. Taikant šias priemones valstybėms narėms suteikiama galimybė nustatyti, kad rašytinių ūkininkų ir pieno perdirbėjų sutarčių sudarymas būtų privalomas. Pagal šias priemones



ūkininkai, veikdami per gamintojų organizacijas, taip pat gali kolektyviai derėtis dėl sutarčių. Gamintojų organizacijos gali reguliuoti sūrių, paženklintų saugoma kilmės vietos nuoroda ir saugoma geografine nuoroda, pasiūlą.

Be to, pratęstos vaisių ir pieno vartojimo skatinimo mokyklose programos, o vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programai skiriamas metinis biudžetas nuo 90 mln. EUR padidintas iki 150 mln. EUR. [Reglamentu \(ES\) 2016/791](#) pagerintas šių programų veikimas.

Nuostatos, susijusios su gamintojų organizacijomis, gamintojų organizacijų asociacijomis ir tarpšakinėmis organizacijomis, išplėtos ir taikomos visiems sektoriams, siekiant stiprinti ūkininkų derybinę galią. Tam reikalingos lėšos skiriamos iš kaimo plėtros biudžeto. Be to, gamintojų organizacijos, veikiančios alyvuogių aliejaus, lauko augalų ir galvijienos sektoriuose, tam tikromis sąlygomis gali dalyvauti kolektyvinėse derybose savo narių vardu. Tam tikrais atvejais Komisija pripažintoms gamintojų organizacijoms, jų asociacijoms ir pripažintoms tarpšakinėms organizacijoms gali leisti imtis laikinų priemonių, kuriomis siekiama stabilizuoti rinkas (pavyzdžiui, pašalinimas iš rinkos arba privačių veiklos vykdytojų vykdomas sandėliavimas).

Naujame reglamente išlaikomos eksporto į trečiąsias valstybes gražinamosios išmokos, tačiau tai taikoma tik tam tikriems produktams ir jeigu ES vidaus rinkos sąlygos atitinka išimtinėms priemonėms nustatytas sąlygas.

Derantis dėl BRO reformos, keblus klausimas buvo BŽŪP suderinimas su Lisabonos sutartimi (visų pirma reikia paminėti klausimus dėl SESV 43 straipsnio 3 dalies, pagal kurią sprendimą priima viena Taryba, taikymo). Taigi šiuo metu tam tikros priemonės, susijusios su viešąja intervencija ir privačiu sandėliavimu, produktų platinimo mokyklose programomis, eksporto gražinamosiomis išmokomis ir cukraus sektoriumi, priskiriamos išimtinai Tarybos kompetencijai (Reglamentas (ES) Nr. 1370/2013) [\(3.2.1\)](#).

BRO FINANSAVIMAS

BRO finansuojamas Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) lėšomis. 2018 m. visoms rinkos intervencijos priemonėms buvo skirta apie 2,7 mlrd. EUR, t. y. 6,1 proc. visų EŽŪGF išlaidų. 1 lentelėje aiškiai matoma, kad itin sumažėjo sumos, skiriamos eksporto gražinamosioms išmokoms.

1 lentelė. EŽŪGF išlaidos, susijusios su intervencija žemės ūkio rinkose (mln. EUR)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sandėliavimas	33,6	- 194,6	17,4	25,1	5,1	18,4	52,4	27,6	182,3
Eksporto gražinamosios išmokos	385,1	179,4	146,7	62,4	4,5	0,3	0,6	0,0	0,1
Kitos rinkos priemonės	3 454,8	3 428,3	3 344,5	3 217,2	2 579,6	2 698,0	3 185,2	3 061	2 527,1
Iš viso	3 933,5	3 413,1	3 508,6	3 304,7	2 589,2	2 716,7	3 238,2	3 088,6	2 709,4

Šaltinis: Komisijos finansinės ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai.



Kitaip nei tiesioginei paramai ir kaimo plėtrai, lėšos rinkos priemonėms nacionaliniuose biudžetuose iš anksto neskiriamos. 2014–2020 m. laikotarpiu ES rinkos politikai skirtos lėšos, įskaitant krizių rezervą, turėtų sudaryti apie 4 proc. viso BŽŪP biudžeto (17,5 mlrd. EUR).

BRO buvo pasitelktas kilus pieno, kiaulienos bei vaisių ir daržovių sektorių krizėms. 2016 m. kovo mėn. Komisija pagal BRO reglamento 222 straipsnį pirmą kartą įgyvendino vieną iš išimtinių priemonių, kuria leidžiama pieno sektoriaus gamintojų organizacijoms, tarpšakinėms organizacijoms ir kooperatyvams sudaryti savanoriškus susitarimus savo produkcijai riboti. Šis sprendimas priimtas drauge laikinai padidinus valstybės pagalbą ir padvigubinus intervencinio pirkimo viršutinės ribas nugriebto pieno milteliams ir sviestui. Galiausiai, 2016 m. rugsėjo mėn. priemonių rinkinyje numatyta parengti: Sąjungos lygmens sistemą, kuria būtų skatinama mažinti pieno gamybą (150 mln. EUR); pagalbos prisitaikyti priemonę, tam tikromis sąlygomis valstybių narių nustatomą ir taikomą pagal Komisijos pasiūlytą sąrašą (350 mln. EUR, kuriuos valstybės narės gali papildyti tokio pat dydžio nacionalinėmis lėšomis); technines priemones, kuriomis siekiama padidinti lankstumą (pvz., susietosios paramos srityje); likvidumo paramą ir stipresnius stabilumo užtikrinimo mechanizmus (pratęsiant intervencines priemones ir pagalbą privačiam sandėliavimui nugriebto pieno miltelių sektoriuje). Krizių rezervas kol kas dar nebuvo panaudotas.

2016 m. sausio mėn. sukurta darbo grupė, kuriai pavesta apsvarstyti žemės ūkio rinkų politikos ateitį, 2016 m. lapkričio mėn. pateikė savo galutinę ataskaitą. Europos Parlamentas perėmė darbo grupės pasiūlymus pateikdamas papildomų pasiūlymų dėl Reglamento „Omnibus“ (2016 m. lapkričio mėn. [COM\(2016\)0605](#)) pakeitimų atliekant 2014–2020 m. daugiametės finansinės programos laikotarpio vidurio peržiūrą (3.2.9). Spalio mėn. buvo pasiektas susitarimas su Taryba ir 2017 m. gruodžio mėn. dokumentas paskelbtas [[Reglamentas \(ES\) Nr. 2393/2017](#)].

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Mažasis pieno dokumentų rinkinys ([Reglamentas \(ES\) Nr. 261/2012](#)) buvo pirmasis Europos Parlamento ir Tarybos pagal įprastą teisėkūros procedūrą priimtas žemės ūkio srities aktas.

Derantis dėl naujos BŽŪP, BRO buvo vienas iš daugiausia diskusijų sukėlusių klausimų. Per 2013 m. kovo mėn. plenarinę sesiją vykusį balsavimą dėl keturių su BŽŪP susijusių reglamentų, daugiausia nesutarimų kilo dėl BRO reglamento (375 nariai balsavo už, 277 – prieš). Tai visų pirma galima paaiškinti tuo, kad tame reglamente svarstyti ypač opūs klausimai, pavyzdžiui, žemės ūkio rinkų reguliavimas, konkurencijos taisyklių taikymas žemės ūkiui ir atitinkamų institucijų vaidmuo formuojant BŽŪP (ypač SESV 43 straipsnio 3 dalis). Parlamentas, veikdamas kaip viena iš teisėkūros institucijų, turėjo poveikio naujam reglamentui. Pavyzdžiui, Parlamentas pasiūlė, kad kietieji kviečiai būtų vėl įtraukti į produktų, kuriems taikoma intervencija, sąrašą, kad būtų padidinta sviestui taikomos viešosios intervencijos kiekybinė riba (50 000 tonų, nors Komisija siūlė 20 000 tonų), kad sūris, paženklintas saugoma kilmės vietos nuoroda arba saugoma geografinė nuoroda, būtų įtrauktas į produktų, kurių atžvilgiu galima teikti privataus sandėliavimo paramą, sąrašą, kad



būtų padidinta ES finansinės paramos vaisių ir daržovių augintojų organizacijoms ar augintojų organizacijų asociacijoms viršutinė riba, kad cukraus kvotų sistema būtų pratęsta iki 2017 m., o pasibaigus vynmedžių sodinimo teisių sistemos taikymui būtų išlaikyta leidimų sodinti vynmedžius išdavimo sistema.

Be to, Parlamentas atidžiai stebi, kaip Komisija rengia BRO srities deleguotuosius aktus, siekdamas užtikrinti, kad jie gerai derėtų su vykdant reformą pasiektu politiniu kompromisu. Iš tikrųjų Parlamentas gali pareikšti prieštaravimų dėl šių aktų ir, kai kuriais atvejais, Komisija turėtų atitinkamą aktą panaikinti ([3.2.1](#)).

Parlamentas taip pat itin atidžiai stebi priimtas kovos su krize žemės ūkio sektoriuje priemones.

Be to, siekiant papildyti BRO reglamentą, 2019 m. kovo mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją [[P8_TA\(2019\)0152](#)], o 2019 m. balandžio mėn. buvo paskelbta direktyva dėl nesąžiningos prekybos praktikos žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinėje [[Direktyva \(US\) 2019/633](#)]. Siekiant kovoti su netinkama, nesąžininga ir (arba) vienašališkai vieno prekybos partnerio kitam primesta praktika, naujoje direktyvoje nustatomas minimalus draudžiamos nesąžiningos prekybos praktikos, pirkėjų ir tiekėjų taikomos vieni kitiems žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinėje, atvejų sąrašas.

Albert Massot
02/2020

